

Bloeiende jeugd

De Nederlandsche Unie

over:

*Vernieuwing van Opvoeding
en Onderwijs*

N.V. DRUKKERIJ *Dico* AMSTERDAM-Z.

Prijs 15 cent

J. Buijs
25/4-'46.

Bloeiende jeugd

De Nederlandsche Unie

over:

*Vernieuwing van Opvoeding
en Onderwijs*

Prijs 15 cent

Een woord vooraf

Wanneer wij spreken over vernieuwingswerk in Nederlandschen geest, dienen wij ook ons standpunt te bepalen t.o.v. opvoeding en onderwijs. De zoo vaak verkondigde en ook door ons in vele opzichten gedeelde meening: „Het onderwijs in Nederland is beter dan elders”, moet niet de oogen doen sluiten voor wenschelijkheden en mogelijkheden van vernieuwing. De Nederlandsche Unie heeft zich over het onderwijsvraagstuk laten voorlichten door een aantal deskundigen, die in gemeenschappelijk overleg de richtlijnen aangaven, welke wij thans publiceeren. Men beschouwe dit geschrift niet als een onderwijsprogram; wèl als een principieele uitspraak op grond van onze beginselen.*)

Indien deskundigen en belanghebbenden het werkelijk eens konden worden over de groote lijnen van ons betoog, zou het uitwerken van een algemeen plan van onderwijsvernieuwing en de uitvoering daarvan, niet veel tijd behoeven te kosten. Wij leggen den nadruk op *algemeen* plan, omdat allerlei vernieuwingspogingen tot dusverre stukwerk zijn gebleven. Slechts wanneer de reorganisatie in haar geheel historisch, psychologisch en maatschappelijk verantwoord is, kan ze leiden tot het beoogde doel: een stelsel van opvoeding en onderwijs, waarin de beste eigenschappen van onze jeugd tot ontplooiing kunnen komen.

*) Verschillende principieele actueele vraagstukken als: ouderrecht, onderwijscorporatie e. d. moesten in deze brochure onbesproken blijven. Te gelegener tijd zullen wij plaats en gelegenheid vinden dienaangaande ons standpunt bekend te maken.

Inleiding

De Nederlandsche Unie aanvaardt als beginsel, dat in de eerste plaats de ouders het recht en de plicht hebben hun kinderen op te voeden. Wel dragen zij in den regel een gedeelte van hun taak aan de school over, maar ook dan moet voor de ouders voldoende zekerheid bestaan, dat de godsdienstige en zedelijke vorming van hun kinderen in overeenstemming blijft met de opvoeding in het gezin. De principieele erkenning van de mogelijkheid en wenschelijkheid van „bijzonder onderwijs”, waarbij ook het „neutraal” openbaar onderwijs als een vorm van bijzonder onderwijs mag worden beschouwd, houdt echter niet in, dat de staat op dit gebied geen invloed zou mogen uitoefenen. *De staat heeft de taak ervoor te zorgen, dat het onderwijs in nationaal, maatschappelijk en cultureel verband een zekere eenheid blijft vormen en dat bepaalde vrijheden, welke men de ouders kan toestaan, niet leiden tot onnoodige verbroekeling en misbruik der van staatswege verstrekte geldmiddelen.*

De huidige Nederlandsche onderwijswetgeving toont eerbied voor de christelijke beginselen en erkent ook de waarde der „maatschappelijke deugden”, al blijft ze daarover in het vage. Haar gebreken liggen niet in een onvoldoende formulering van deze grondslagen, maar in doelstellingen, die niet meer harmonieeren met de ontwikkeling van ons maatschappelijk leven. Voorts in een aantal organisatorische tekortkomingen, welke gedurende de laatste tientallen jaren steeds meer aan het licht zijn gekomen.

Weliswaar is onze onderwijswetgeving meermalen herzien en aangevuld, doch gewoonlijk

geschiedde dit op eenzijdige wijze voor bepaalde schooltypen, waardoor een logische opbouw der geheele onderwijsorganisatie steeds meer begon te ontbreken. Daarbij kwam, dat de verschillende schooltypen in toenemende mate elkaanders invloed ondergingen. Zoo werd bijvoorbeeld de H.B.S. in strijd met haar oorspronkelijken vorm, een voorbereidend instituut voor hoogeschool en universiteit, terwijl het M.U.L.O. op zijn beurt de allures van het middelbaar onderwijs ging aannemen. Ook het lager onderwijs werd meer en meer als voorbereiding tot verdere opleiding beschouwd, met het gevolg, dat men bij het eindonderwijs der volksscholen rekening ging houden met de speciale eischen, welke worden gesteld voor de toelatingsexamens der middelbare scholen. Menige poging tot vernieuwing van het lager onderwijs stuitte af op de vrees, dat de leerlingen op scholen voor voortgezet onderwijs geen goed figuur zouden slaan. Wanneer ons schoolwezen aan zijn doel wil beantwoorden „christelijke en maatschappelijke deugden” aan te kweeken, tot de vorming der persoonlijkheid bij te dragen en de voorwaarden te scheppen, die voor een opbloei der cultuur bevorderlijk zijn, is een herziening van paedagogisch inzicht en schoolorganisatie noodig. Dan zal er, zooals wij reeds opmerkten, ook op dit gebied — historisch, psychologisch en sociaal goed-gefundeerd — hervormingswerk in grooten stijl moeten worden verricht.

Het Lager Onderwijs

Het gewoon lager onderwijs dient de leerlingen in hun aanleg te vormen. De klemtoon behoort niet te worden gelegd op: „wat weet de leerling als hij de lagere school verlaat?“, maar: „wat deed de school tot vorming van karakter en vermogens, tot ontplooiing van aanleg en persoonlijkheid?“ Niet boekenkennis, maar gezond verstand, niet veelweterij, doch „kijk“ op zaken, maakt de leerling voor zijn levenstaak geschikt. Hiermee is niet gezegd, dat wij de beteekenis van kennis zouden onderschatten. Het is stellig gewenscht ieder een zeker minimum aan kennis mee te geven, dat van onmiddellijk nut kan zijn of als grondslag kan dienen voor het verwerven van meer kennis, hetzij in een voortgezette opleiding of anders in autodidactischen zin.

Het lager onderwijs moet niet te veel worden beschouwd uit de gezichtshoek van het voortgezet onderwijs. Wij hebben behoefte aan een school, welke iedere leerling de vorming geeft, die een Nederlander toekomt, onverschillig of een tijd voor verdere studie volgt of niet. Voor deze algemeene vorming lijkt ons een achtjarige school, met niet te groote klassen, noodzakelijk. Het zevende en achtste leerjaar dienen daarbij een afgerond geheel te vormen, met een sterken nadruk op lichamelijke opvoeding en naar streek-behoeften gevarieerd landbouw- of huishoud-onderwijs.

Een achtjarige schooltijd is noodzakelijk voor alle leerlingen, die verder geen onderwijs zullen genieten.

De leerlingen, die in aanmerking komen voor het middelbaar onderwijs, kunnen de lagere school

eerder, bijvoorbeeld na zes jaar verlaten — zoo mogelijk na een examen, dat meer het karakter heeft van een toetsen der intelligentie dan een onderzoek naar parate kennis. Hun aanleg zal verder moeten blijken in een aan de middelbare school verbonden „brugklasse“. Voor de leerlingen van minder uitgesproken begaafdheid zijn de M.U.L.O.-scholen, of, bij meer technischen aanleg, de lagere nijverheidsscholen de beste vormen van voortgezet onderwijs.

Vooral het lager nijverheidsonderwijs verdient in dezen tijd alle aandacht. Goed ambachtsgedegelijk huishoudonderwijs na een goede (achtjarige!) lagere school-opleiding is van groote sociale beteekenis. Men ziet nog te dikwijls, dat ouders het ideaal voor de opvoeding van hun kinderen op ongemotiveerde wijze zoeken in de richting der intellectueele beroepen; er is een te groote toestrooming van minder begaafden naar H.B.S.-en, gymnasia, enz. . . . Eén der oorzaken van dit verschijnsel ligt in een gebrek aan sociale waardeering voor den geschoolden arbeider¹⁾. In vroeger tijden was een meester-smid of een meester-timmerman een min of meer gezeten burger, thans heeft de arbeider, die zijn vak terdege verstaat, niet een overeenkomstig maatschappelijk aanzien.

Door verbreding en verdieping van het lager nijverheidsonderwijs — waarbij de resultaten van het onderwijs ook in een betere sociale positie tot uitdrukking moeten komen — kan worden tegengegaan, dat ouders voor hun kinderen speciaal een „boordjes-werkkring“ zoeken en dat kinderen uit hun milieu worden gerukt of

¹⁾ In Duitschland en in de Vereenigde Staten neemt de geschoolde arbeider een hogere sociale positie in dan hier te lande.

over het paard worden getild. Men moet bovendien voorkomen, dat aan den arbeidersstand teveel intellect wordt onttrokken. *In een land als het onze, waar de kwaliteitsindustrie zoo'n groote rol speelt, dient met kracht te worden gestreefd naar een verhooging van het peil van den geschoolden arbeider.*

De toekomstige ambachtlieden voor het vrije ambacht en de a.s. vaklieden in de industrie, zoowel wat groot- als kleinbedrijf betreft, behooren gedurende hun opleidingstijd niet alleen te worden onderwezen in de serieuze beoefening van hun vak, maar tevens *een goede algemeene vorming te verkrijgen.* Een kenmerkend verschijnsel is toch, dat vele arbeiders vaak op lateren leeftijd behoefte voelen aan meerdere kennis en ontwikkeling en juist dan de nadeelen ondervinden van hun onvoldoende vooropleiding. De opleidingsscholen, die door particulier initiatief werden opgericht (z.g. „bedrijfsscholen” van een aantal ondernemingen), besteden dan ook bijzondere zorg aan de algemeene vorming van den jongen werkman. Bovendien duurt aldaar de technische opleiding gewoonlijk langer dan aan de van rijks- of gemeentewege bekostigde tweejarige ambachtsscholen.

Het is van het grootste belang dat door het bedrijfsleven op groteren schaal medewerking wordt verleend aan het verder opleiden van den jeugdigen vakman gedurende de eerste jaren van zijn werkzaamheid in de praktijk, vooral voor hen die door aanleg en bekwaamheid hiervoor geschikt worden geacht.

Regionale samenwerking tusschen bedrijven en ambachtsscholen, vooral voor deze voortgezette opleidingen, o. m. op de wijze zooals deze den laatsten tijd door de methode van het leerlingstelsel ontstaat, dient krachtig te worden bevorderd.

Voorts bepleiten wij een betere vorming van de leerkrachten, verbonden aan het lager nijverheidsonderwijs en ook het op peil houden van deze leerkrachten, b.v. door hen regelmatig na eenige jaren, practisch werk in het bedrijfsleven te laten verrichten. Op de reeds genoemde scholen, door een aantal ondernemingen opgericht, is een rouleeren van leerkrachten met werkmeesters en bazen uit het bedrijf dan ook regel. Ook in dit opzicht is nauwe samenwerking tusschen het bedrijfsleven en de scholen zeer gewenscht.

Wat wij over het ambachtsonderwijs schreven, geldt op een analoge wijze voor de overige opleidingen voor een beroep of vak. In den landbouw, in de scheepvaart, visscherij, enz. blijft altijd een behoefte aan goed-geschoolde krachten bestaan. Zoo wordt door ons landbouwonderwijs als een bezwaar gevoeld, dat in vele streken van ons land de kinderen van boeren en landarbeiders nog niet voldoende van dezen vorm van onderwijs profiteeren. Ook hier moet het streven het lager vakonderwijs uit te breiden en te verbeteren, worden gesteund, terwijl eveneens het sociale aanzien van deze beroepen dient te worden verhoogd.

Naast een redelijke organisatie van het lager onderwijs, waarin alle schooltypen onderling goed moeten aansluiten en ieder zich naar eigen aard en doel moet ontplooien, is het noodzakelijk in het program van iedere school *de leervakken naar hun vormende waarde voor het Nederlandsche kind te rangschikken.*

Wanneer wij de vakken naar hun beteekenis in een bepaalde rangorde willen plaatsen, *dient o.i. Nederlandsch voorop te staan. Een behoorlijke kennis van de moedertaal in alle lagen der be-*

volking te verbreiden, is werk van groote cultu-
reele en nationale beteekenis. Maar ook strikt
paedagogisch beschouwd is goed taalonderwijs,
vooral wanneer het oefening geeft in een zich
behoorlijk mondeling en schriftelijk uitdrukken
in logisch verband, van grootere waarde voor de
vorming der intelligentie dan het op de lagere
school vaak overschatte rekenonderwijs.

Vorming van intelligentie mag echter niet leiden
tot een onvruchtbaar intellectualisme. Alle
onderwijs moet „levend” blijven. De school kan
veel doen om onze beste nationale tradities,
vooral in zedelijk en in cultureel opzicht, te
behouden en te versterken. Het natuurlijke ge-
voel van verbondenheid met zijn omgeving kan
voor het kind een steunpunt zijn om veel te
begrijpen wat bij een te abstracte behandeling
van sommige vakken verloren dreigt te gaan.
Daarom lijkt het ons zeer gewenscht de z.g.
zaakvakken, vooral aardrijkskunde, geschiede-
nis, plant- en dierkunde, op „heemkundigen”
grondslag te geven. Heemkunde mag echter deze
vakken als zoodanig niet verdringen; ze moet de
genoemde vakken alleen op natuurlijke basis
plaatsen door „uit te gaan van het bekende” en
daardoor belangstelling wekken of inzicht ver-
schaffen in wat anders te droog en te schema-
tisch blijft, omdat het door ruimte of tijd ver
buiten den waarnemingskring der leerlingen
ligt. Heemkunde moet dus geen nieuw vak wor-
den en evenmin volledige kennis van eigen plaats
en streek tot doel hebben of vervallen tot af-
vraagbare kennis. *Een heemkundige oriën-*

¹⁾ Wij denken aan een initiatief, dat in 1939 in de
provincie Groningen werd genomen. Honderden stads-
kinderen kregen gelegenheid door een verblijf van
enkele dagen het leven en bedrijf van boerderijen te
leeren kennen en ook in ander opzicht kennis te maken
met het platteland.

teering van het onderwijs moet de liefde voor
eigen plaats en streek versterken en gelegenheid
geven een blik te werpen in het gemeenschaps-
leven. Zij vormt ook een middel, het volkskind
den zin van een bouwwerk en een schilderstuk
te leeren verstaan en op deze wijze elementair
cultureel begrip aan te kweken.

Om uitweg te geven aan den drang naar activi-
teit, die in ieder kind leeft, zijn *dagelijksche*
lichaamsoefeningen onder goede leiding nood-
zakelijk. Heilzaam zijn voorts teekenen, vooral
het „vrije teekenen” en handenarbeid. Wij wezen
reeds op de wenschelijkheid om in het zevende
en achtste leerjaar, naar streekbehoeften ge-
varieerd, in beperkte mate huishoud- en land-
bouwonderwijs te geven.

Wat wij hier voor het lager onderwijs in het
algemeen naar voren brengen, geldt ook voor
het M.U.L.O., dat na een achtjarige lagere
opleiding tot twee, resp. drie jaar zou kunnen
worden beperkt. Om overlading van het pro-
gram tegen te gaan, zouden M.U.L.O.-scholen
slechts twee vreemde talen (te kiezen naar
streekbehoeften) moeten onderwijzen.

Alle scholen, zoowel openbare als bijzondere, ge-
wone lagere scholen evengoed als instellingen
voor M.U.L.O.-onderwijs, dienen bijzondere aan-
dacht te besteden aan de *vorming van het ge-*
meenschapsgevoel. Het aankweken van gemeen-
schapsgevoel is in de eerste plaats afhankelijk
van de manier van werken, die in een school
heerscht. *Het kind moet de school als een*
gemeenschap leeren zien, daarvoor verantwoor-
delijkheid dragen en in allerlei werkzaamheden
dit toonen. Orde, netheid en beleefdheid kunnen
hier in een natuurlijk milieu, op basis der ge-
meenschap, worden aangekweekt.

Gemeenschapservaringen kan het kind ook leeren
opdoen bij lichamelijke oefening in groepsver-

band, voorts bij spel en zang. *Bij het gemeenschappelijk zingen moet het volkslied weer de beteekenis herkrigen, die het in onze nationale cultuur toekomt.* In de verschillende schoolvakken kan het gemeenschapselement worden belicht door keuze van lectuur in het taalonderwijs en door de reeds genoemde heemkundige oriëntering van geschiedenis, aardrijkskunde, enz. Het is ook mogelijk is zeer eenvoudigen vorm een overzicht te geven van onze staatsinstellingen, terwijl een eerste begin van economisch inzicht kan worden bijgebracht door de samenstelling en maatschappelijke functie van een aantal beroepsgroepen ter sprake te brengen.

Wil vernieuwing en verbetering van het lager onderwijs slagen, dan zal ook de opleiding der onderwijzers een hervorming moeten ondergaan. Als vooropleiding is de M.U.L.O.-school niet geschikt. Een vijfjarige kweekschool lijkt ons beter, maar het meest gewenscht lijkt ons, dat de a.s. onderwijzers en onderwijzeressen de H.B.S. doorlopen om eerst daarna een kweekschoolopleiding van eenige jaren te ontvangen. De voordeelen van een dergelijke regeling liggen voor de hand. Ten eerste wordt daardoor het moment der beroepskeuze verschoven, terwijl het bezit van het algemeen gewaardeerde H.B.S.-diploma nog altijd gelegenheid geeft een anderen werkkring te vinden, wanneer later mocht blijken, dat de onderwijzer feitelijk voor zijn vak ongeschikt is. Een afvloeien der niet- of half-geschikten is voor het onderwijs van groote beteekenis. Ten tweede is het voor aanstaande onderwijzers zeer gewenscht, dat zij niet te vroegtijdig in een zeer speciale onderwijs sfeer komen. Zij moeten de school ingaan met een

goeden algemeenen kijk op het leven, met voldoende zelfcritiek en lust tot initiatief.

De kweekschool-vervolgcursus zou kunnen bestaan uit een jaar theoretische vorming, gevolgd door een jaar practisch werken onder deskundige leiding. *Nederlandsch blijve hoofdvak¹⁾*, daarna opvoedkunde, maar geheel gericht op de practijk met een overboord werpen van veel „geleerde” psychologie. Men moet deze alleen te hulp roepen, indien daarmede de stellingen der practische didactiek of de grondregels der opvoeding kunnen worden gefundeerd. Het aardrijkskunde- en geschiedenisonderwijs zal zich resoluut in cultureele richting moeten wenden. Het Nederlandsch moet zóó worden gegeven, dat het de leerkrachten geschikt maakt de vormende waarde van dit vak in ieder opzicht bij hun onderwijs te doen blijken. Verder moeten de a.s. onderwijzers terdege worden bekwaamd in sport en spel, handenarbeid en zang. Ook de studie voor de hoofdacte zal men in bovengenoemden zin dienen te wijzigen.

Voor de aanstaande M.U.L.O.-onderwijzers is een aparte scholing noodig, bijvoorbeeld door na de hoofdacte de gelegenheid open te stellen een M.U.L.O.-acte A (opvoedkunde, Nederlandsch, geschiedenis) en een M.U.L.O.-acte B (opvoedkunde, aardrijkskunde, natuurkunde) te behalen. De opvoedkunde zal zich in dit geval speciaal moeten bezig houden met de M.U.L.O.-didactiek

¹⁾ Tot voor kort was de toestand nog zóó, dat de studie van vreemde talen werd aangemoedigd door onderwijzers een toeslag op het salaris te geven voor behaalde acten. Een „lager acte Nederlandsch” is er evenwel niet, terwijl er nooit een „premie” werd ingesteld voor het behalen van de acte M.O. Nederlandsch. Hiermee willen wij nog niet zeggen, dat laatstgenoemde acte voor velen bereikbaar zou zijn, maar het verschil in appreciatie der verschillende studierichtingen is toch tekenend.

en de puberteitspsychologie. Wat de overige vakken betreft, kan men met de bestaande acten volstaan, mits voor de vreemde talen de eisch van hoogere spreekvaardigheid wordt gesteld. *Nadat de onderwijzer de school is binnengegaan, dient — onder leiding — nog een aantal jaren aan zijn vorming te worden gewerkt.* Het verdient aanbeveling verplichte aanvullingscursussen, bijvoorbeeld om de twee jaar, in te stellen. *Omdat onderwijsvernieuwing in laatste instantie afhankelijk is van de geesteshouding der onderwijzers,* kan niet alleen worden volstaan met een verbeterde opleiding. Ook in de *sociale positie van de onderwijzers,* vooral in de algemeene waardeerling voor hun werk, zal een verandering ten goede moeten komen. Wat wij voor de geschoolde arbeiders in het bedrijfsleven opmerkten, geldt ook voor degenen, die een werkkring vinden in het onderwijs. De onderwijzers moeten een keurcorps vormen, met een opleiding en een maatschappelijk aanzien, die het ambt begeerlijk maakt voor jonge mannen en vrouwen uit alle groepen van de bevolking. Thans hoort men nog teveel de klacht, dat vooral middelmatig begaafde kinderen uit arbeiders- en kleinen middenstand de onderwijzersopleiding volgen, terwijl het toch een nationaal en sociaal belang mag worden genoemd onze jeugd toe te vertrouwen aan de besten, die wij voor het paedagogisch werk kunnen vinden.

Om het hervormingswerk te kunnen leiden of in het algemeen te waken tegen verslapping en verstarring, alsmede om van staatswege toezicht uit te oefenen, is een deskundige en zeer actieve inspectie noodig. De leiding-gevende functie van deze inspectie blijft te allen tijde belangrijker dan haar controleerende taak.

De inspectie kan zich laten voorlichten door de bestaande paedagogische instituten (Nutsseminarium te Amsterdam, paedagogisch-psychologische instituten aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, te Nijmegen en te Tilburg) — zoo mogelijk door een *centraal instituut voor paedagogisch onderzoek.* Centraal geleid „research”-werk zou het bijvoorbeeld mogelijk maken de resultaten van een bepaalde methode van onderwijs voor het een of andere leervak van eenige honderden scholen te onderzoeken. Op grond daarvan zou de inspectie de beschikking krijgen over bewijsmateriaal ter rechtvaardiging van allerlei nieuwe maatregelen. Ook voor een verbeterde aansluiting tusschen de verschillende scholen en voor de uitwerking van methoden om de beroepskeuze meer doeltreffend te maken (psychotechnisch onderzoek, enz.) kan een centrale studie-instelling goede diensten bewijzen. Om het onderwijs in al zijn geledingen te overzien, de organisatorische verbrekkeling tegen te gaan en alle belanghebbenden in de problemen van hun beroep te betrekken, kan niet worden volstaan met een reorganisatie der inspectie of de verdieping van het paedagogisch onderzoek. *Wij verwachten een gunstigen invloed van nieuwe organen, in het bijzonder van een onderwijscorporatie — een alle docenten omvattende organisatie, waarin door trapsgewijze verkiezingen de bekwaamsten in districts- en gewestelijke raden zitting krijgen.* Aan den top der onderwijs-corporatie zou een Nationale Onderwijsraad met uitgebreide bevoegdheden moeten komen.

Het Middelbaar Onderwijs

Het moeilijke vraagstuk van de aansluiting tusschen het lager en middelbaar onderwijs kan o. i. het beste worden opgelost door een „brugklasse” te verbinden aan de middelbare school. Een dergelijke brugklasse geeft waarborg, dat men den aanleg der leerlingen, die voor het middelbaar onderwijs in aanmerking willen komen, beter kan onderzoeken dan uitsluitend door een toelatings-examen. Degenen, die aanleg voor studie missen, dienen van de brugklasse terug te gaan naar het achtste leerjaar der lagere school om vervolgens het M.U.L.O.- of lager nijverheids-onderwijs te volgen. Er moet evenwel gelegenheid worden gegeven een mislukking in de brugklasse naderhand te compenseeren door een speciaal examen, liefst na een behoorlijk psychologisch onderzoek.

Wij zijn voorstanders van één algemeene middelbare school, mits deze door voldoende differentiatie een ruime keuze van studierichtingen biedt. Hoewel dit beknopte rapport niet op de technische uitwerking van verschillende regelingen kan ingaan, willen wij toch gaarne bij wijze van voorbeeld aangeven hoe een organisatie der algemeene middelbare school — laten wij deze „Lyceum” noemen — een evenwicht tusschen eenheid en differentiatie zou kunnen vinden.

Na de brugklasse, die door alle leerlingen wordt doorlopen (i. p. v. de 7de klasse der z.g. „opleidingschool” of de eerste klasse der tegenwoordige H.B.S.), kan worden gekozen tusschen

de H.B.S.- en de gymnasiumrichting. Wij gebruiken deze termen om onze bedoeling te verduidelijken, maar stellen vast, dat het zeer gewenscht is voor de beide richtingen andere benamingen ingang te doen vinden.

De studierichting, die het meest overeenkomt met de tegenwoordige H.B.S., wordt gekenmerkt door een gemeenschappelijken onderbouw van een jaar, waarop een bovenbouw komt te rusten, welke drie afdeelingen telt. In de gymnasiale afdeeling die in twee secties is gesplitst, dwingt de studie der klassieke talen direct na de brugklasse een bijzonderen koers te volgen. Voor deze opleiding moeten dus de voordeelen van een algemeenen onderbouw worden prijsgegeven.

Zoo krijgen wij dus een lyceum, bestaande uit een brugklasse, een H.B.S.-onderbouw en drie H.B.S.-afdeelingen A, B en C; daarnaast, onmiddellijk op de brugklasse volgende, twee gymnasiale afdeelingen (D en E). De kenmerken van deze afdeelingen zijn:

1. De H.B.S.-afdeeling A dient voor algemeen vormend onderwijs (in overeenstemming met de tegenwoordige middelbare school voor meisjes — een schooltype, dat, met eenige wijzigingen, ook voor vele jongens geschikt zou zijn). In deze afdeeling, die geen recht geeft op universitaire studie, kan worden volstaan met twee vreemde talen naar keuze;
2. Een H.B.S.-afdeeling B, voor de studie in wis- en natuurkundige richting. Aan het eindexamen van deze afdeeling wordt het jus promovendi voor bepaalde faculteiten verbonden;
3. Een afdeeling C: de literair-economische richting (ongeveer als de tegenwoordige H.B.S.-A.).

Vervolgens de beide gymnasiale afdelingen:

4. Een afdeling D. zonder Grieksch (met jus promovendi voor bepaalde faculteiten);
5. Een afdeling E, met een volledige klassieke opleiding.

De duur der studie zou men na de brugklasse, die ongeveer overeenkomt met de laagste klasse der tegenwoordige middelbare scholen, kunnen vaststellen op $3\frac{1}{2}$ jaar voor de H.B.S.-afdelingen en op $4\frac{1}{2}$ jaar voor de gymnasiale afdelingen. De beperking van het laatste cursusgedeelte tot een half jaar houdt verband met de inschakeling van een verplichten arbeidsdienst. Door Maart en April tot examenmaanden te maken, zou een arbeidsdienst van 1 Mei tot 1 September mogelijk worden, zonder verandering te brengen in de begindata van universitaire en andere cursussen.

Bij de inrichting van het algemeen lyceum moet tegen overlading van het program worden gewaakt. Wij bepleiten een maximum van 30 wekelijksche lessen, zoo mogelijk verdeeld over een morgenschooltijd van vijf uren. De grootte der klassen zal weer tot redelijke proporties teruggebracht moeten worden, bijvoorbeeld 24 leerlingen voor de lagere en 20 leerlingen voor de hogere klassen.

Van evenveel betekenis als beperking van het aantal vakken en vermindering van het aantal leerlingen per klasse, lijkt ons, vooral voor de lagere klassen, de aanwijzing van een „klasseleeraar”, die zijn bijzondere zorgen aan een bepaalde klasse wijdt. In het algemeen is het gewenscht, dat iedere docent twee of meer vakken voor zijn rekening neemt. Het aantal docenten per klasse kan daardoor een vermindering ondergaan.

De tijd, die voor de verschillende vakken beschikbaar kan worden gesteld, is van verschillende omstandigheden afhankelijk. *Ook voor het middelbaar onderwijs dient algemeene vorming voorop te staan, zoodat men vooral dáár zal moeten besnoeien, waar men in het onderwijs teveel naar vakspecialisatie overhelt.* Hoewel wij in deze korte schets de rangorde der vakken en hun verdeling over de lesroosters niet kunnen behandelen, willen wij toch een lans breken voor *beter onderwijs in onze moedertaal.* Wij dringen er op aan, voor de Nederlandsche taal en letterkunde in alle klassen tenminste vier uren per week uit te trekken. Verder moeten twee wekelijksche lessen voor schoolgymnastiek gereserveerd blijven en één voor zang of handenarbeid. *De lichamelijke opvoeding kan niet beperkt blijven tot de genoemde twee uren schoolgymnastiek. Ze zal haar voortzetting moeten vinden in één of twee middagen sport en spel, liefst in de buitenlucht.* Vooral wanneer men mocht overgaan tot de instelling van een morgenschool, zou daarvoor dan gemakkelijk tijd te vinden zijn. De benoeming van eenige inspecteurs speciaal voor de lichamelijke opvoeding bij het middelbaar onderwijs zou stellig stimuleerend zijn.

Wij merken nog op, dat de schoolsport het wedstrijdelement weliswaar niet geheel kan ontberen, doch niet aan de handelwijze van speciale sportclubs mag doen denken. De leerlingen moeten op het sportveld leeren samenwerken met begrip voor orde en tucht, vooral voor zelftucht. De oudste en meest-geoefende leerlingen doen zooveel mogelijk als hulpleiders dienst, hetgeen op zichzelf ook weer karaktervormend werkt.

Er worde gestreefd naar zelfwerkzaamheid van de leerlingen. Ze moeten léeren werken. Zooveel mogelijk moet, met alle hulpmiddelen en

methoden, die ons daarvoor ten dienste staan, het systeem der „luisterschool” worden doorbroken. In de beide eerste schooljaren kan men al veel bereiken door de leerlingen een gedeelte van hun huiswerk op school te laten maken, onder toezicht der betrokken docenten (ten deele in de „gewone” schooluren).

De „morgenschool” maakt niet alleen doeltreffende lichamelijke opvoeding in bepaalde middagen mogelijk, maar geeft — vooral voor de hoogere klassen — ook gelegenheid één of meer middagen voor algemeen-vormende bezigheden te besteden. Wij denken bijvoorbeeld aan kleine excursies met het doel de leerlingen in aanraking te brengen met het maatschappelijk leven (bezoek aan bedrijven, zowel agrarische als industriele). Ook kunnen bepaalde middagen worden gebruikt om de leerlingen er op te wijzen wat hun omgeving biedt aan kunst, wetenschappelijke instellingen enz. (in de groote steden hen wegwijs maken in musea en bibliotheken). Voorts kan het inrichten van kleine tentoonstellingen (teekeningen, foto's, natuurhistorische collecties, boeken e. d.) met medewerking der scholieren zeer vruchtbaar zijn voor de algemeene vorming.

In het laatste schooljaar is vooral voorlichting op het gebied der beroepskeuze, liefst door contact met personen uit verschillende beroepen, zeer belangrijk.

De eindexamens worden beperkt tot een aantal kernvakken in overeenstemming met het zwaartepunt van het onderwijs in iedere afdeling. Bij de afdelingen van het algemeen lyceum, die rechten tot universitaire studie geven, is een invloed van de faculteiten op de eindexamens gewenscht. De examens dienen zóó te zijn, dat het slechts sporadisch voorkomt, dat leerlingen gaan studeeren, die daarvoor aanleg missen. Door een

herzien examenstelsel eenerzijds, betere voorlichting bij de beroepskeuze anderzijds, kan worden bereikt, dat zooveel mogelijk leerlingen de richting kiezen, waarvoor zij het meest geschikt zijn.

De opvoeding tot gemeenschapszin is ook op de middelbare school afhankelijk van de geheele schoolsfeer. Het schoolleven kan slechts dán gemeenschapszin aankweken, wanneer de school zelf het karakter van een gemeenschap verkrijgt. Als wij er in slagen de indeeling der schooltypen, de lesroosters, de didactiek der vakken en de opleiding der docenten in overeenstemming te brengen met de eischen van dezen tijd, zullen de leerlingen meer dan tot dusverre waardeering voor hun scholen krijgen en zich ook onderling in groepsverband anders gedragen.

Toch zal de school in de opvoeding tot gemeenschapszin gewoonlijk beperkte resultaten bereiken, omdat de leerlingen slechts een gedeelte van hun tijd op school doorbrengen en daar in een milieu van betrekkelijk eenzijdige sociale samenstelling komen. Geen beter middel om deze eenzijdigheid te doorbreken dan een *verplichte jeugd-arbeidsdienst van beperkten duur* (niet te verwarren met een algemeenen arbeidsdienst).

Een arbeidsdienst in de voorjaars- en zomermaanden volgende op het laatste schoolhalfjaar (door examens in April afgesloten), brengt de rijpe jeugd uit alle groepen der bevolking bijeen. Goedgeleide kampen in een landelijke omgeving kunnen een heilzaam tegenwicht vormen voor het intellectualisme, dat in de middelbare schoolvorming niet te vermijden is. Ze scheppen een bij uitstek gunstige gelegenheid de nationale en de sociale vorming van de rijpere jeugd, vóór dat deze het leven ingaat of de studie voortzet, meer diepte en inhoud te geven. Naast het

lichamelijke werk (b.v. landontginning in de morgenuren), staan ontwikkelingscursussen, sport, spel en samenzang op den voorgrond.

Wat voor het lager onderwijs werd opgemerkt, geldt ook voor het middelbaar onderwijs: zonder een verbeterde opleiding en een goede geestgesteldheid der docenten is het doorzetten van het vernieuwingswerk onmogelijk.¹⁾

Het lijkt ons dringend noodzakelijk een *wettelijke regeling der leeraarsopleiding* in te voeren in dien zin, dat de faculteiten, die daarvoor in aanmerking komen, door paedagogische seminaria tot de practische en theoretische vorming der a.s. docenten bijdragen. Wij moeten onderscheid maken tusschen de zuiver wetenschappelijke opleiding, die de universiteit geeft en het doorloopen van een leerschool voor een bepaald beroep. In de practijk behoeft hiertusschen geen onoverbrugbare tegenstelling te bestaan. Het is mogelijk aan candidaatsexamens meervoudige bevoegdheden tot het geven van onderwijs te verleenen, mits de geslaagde candidaten in een speciaal opleidingsjaar door hospiteeren en zelf les te geven, voldoende aanleg toonen voor het leeraarschap. Indien zeer bevoegden hun dezen aanleg ontzeggen, moeten zij een anderen werkkring zoeken.

Wat de theoretische zijde van deze opleiding betreft, wijzen wij op de *wenschelijkheid, de didactiek der verschillende vakken zorgvuldig uit te werken* — liefst in voortdurende samenwerking met het centrale instituut voor paedagogisch „research“-werk, dat wij in de lager onderwijs-paragraaf noemden. Ook tusschen de

¹⁾ Dat men met het verderfelijke uurloonsysteem zal moeten breken, is vanzelfsprekend.

universitaire paedagogische seminaria en de inspectie van het middelbaar onderwijs — wij herhalen, dat de inspectie *leiding* moet geven — moet een nauw contact bestaan. Geen middel mag achterwege blijven om het onderwijs voor verstarring te behoeden!

De aandacht, die wij aan het lager nijverheids-onderwijs schonken, dwingt ons tot eenige opmerkingen over het middelbaar technisch onderwijs. Men kent aansluiting van het middelbaar technisch onderwijs aan het lager nijverheids-onderwijs en aan het M.U.L.O. en gewone middelbaar onderwijs. Anderzijds kent men ook aansluiting van het hooger technisch onderwijs aan het middelbaar onderwijs. Bij het regelen van deze aansluitingen, zoowel als bij de individueele keuze van de te volgen opleidingsmethode, behoort vóór alles rekening te worden gehouden met de eischen, die gesteld worden aan de volgende categorieën van in het bedrijfsleven werkzame personen:

- a. Zij, die zich op den duur zullen bezighouden met technisch-wetenschappelijk onderzoek („researchwerk”) of met de hogere leiding op technisch of organisatorisch gebied;
- b. Zij, die in aanmerking zullen komen voor de uitvoering van technisch werk of den schakel zullen vormen tusschen hoofdleiding en uitvoering. Deze categorie zal gewoonlijk kunnen volstaan met een middelbare technische opleiding.

De overgang van het middelbaar-technisch naar het hooger technisch onderwijs moet worden vereenvoudigd voor de zeer begaafden, die geschiktheid bezitten voor hooger onderwijs. Het overgaan van de ambachtschool naar de middelbaar technische school moet evenzeer alleen

mogelijk zijn, indien de leerling bewijs geeft van bijzondere intelligentie en zin voor algemeene ontwikkeling.

De zoo noodige algemeene vorming van deze van de ambachtsschool afkomstige leerlingen moet door middel van wiskunde, talen en algemeen vormende vakken plaats vinden liefst in een voorbereidende brugklasse aan een middelbaar technische dagschool. De aansluiting tusschen de verschillende schooltypen van het M.U.L.O. en het M.O. eenerzijds en de M.T.S. anderzijds, dient zoodanig te geschieden, dat er geen „weg van den minsten weerstand” blijft bestaan. Bij de selectie voor toelating tot middelbaar of hooger technisch onderwijs — in het algemeen ter aanvulling of vervanging van een aantal examens — kan met vrucht gebruik worden gemaakt van de methoden van het psychotechnisch onderzoek.

Er dient bij het middelbaar technisch onderwijs een grotere plaats te worden ingeruimd aan de algemeene vorming, volgens de beginselen, die bij het middelbaar onderwijs werden geschetst. Een quasi-wetenschappelijke behandeling van technische problemen moet worden vermeden; evenzoo het opeenstapelen van een aantal vakken, die toch slechts elementair behandeld kunnen worden. Het lijkt ons aan te bevelen voor elke M.T.S., wat de richtingen der studie betreft, een aanpassing aan de plaatselijke behoeften in de omgeving der school na te streven. Hierdoor ontstaat een grotere technische specialisatie, die niet alleen op zichzelf nuttig is, maar die ook van belang is voor een regionale samenwerking tusschen het bedrijfsleven en het technisch onderwijs. Deze samenwerking kan geschieden door middel van toezicht, het beschikbaar stellen van leerkrachten en het gelegenheid bieden tot practisch werken.

Een verhooging van het ontwikkelingspeil der middelbare technici zal hun positie, die steeds groeiende is, voortdurend kunnen verstevigen en bovendien de toevoer van studenten naar het hooger technisch onderwijs doen verminderen. In het geheele gebied van het technisch onderwijs moet eenerzijds worden gestreefd naar versoering, geen overvoering van opleidingsinstituten tengevolge van een onvoldoende aanzien van de z.g. lagere beroepen — minder teleurstelling, minder gestranden door andere aspiraties — moet echter anderzijds alle gelegenheid en steun worden gegeven aan werkelijk begaafden om middelbaar en hooger onderwijs deelachtig te worden. Elke werkelijk begaafde zal immers door zijn scheppingskracht mede kunnen helpen aan het verschaffen van werk aan talloze anderen.

Aan de leerkrachten bij het middelbaar onderwijs moet de eisch worden gesteld in contact te blijven met het bedrijfsleven, er dient voor gezorgd te worden, dat voor deze leerkrachten, speciaal in de technische vakken, de gelegenheid bestaat om na eenige jaren een tijdlang in de practijk werkzaam te zijn. Bovendien behooren de docenten leergangen in de didactiek van hun vakken te hebben doorlopen.

In groote lijnen geldt ons betoog ook voor het middelbaar landbouwonderwijs, het zeevaartkundig onderwijs en andere vormen van „middelbare” opleidingen voor speciale beroepen. Zij dienen alle te worden aangepast aan de veranderingen, welke onze economische en sociale structuur in de laatste tientallen jaren onderging.

Het Hooger Onderwijs

De belangrijkste dienst, die de universiteiten en hoogeschole aan de gemeenschap moeten bewijzen, is gelegen in de beoefening van de wetenschap, d.w.z. het stelselmatig onderzoek naar de waarheid. Hierin ligt het principiele, al het andere beheerschende doel van het hooger onderwijs en zijn beslissende reden van bestaan.

In de genoemde doelstelling liggen de volgende werkzaamheden besloten:

- a. het zelfstandig beoefenen der wetenschap, met name door de hoogleeraren en andere docenten, tezamen met hun jongere medewerkers;
- b. het meedeelen of onderwijzen der zelf beoefende wetenschap en het inspireeren der studenten, waarbij een nauw contact tusschen docenten en studenten noodig is — vooral in de eerste jaren;
- c. het levend houden van den wetenschappelijken geest en het bespreken van den voortgang der wetenschap voor de afgestudeerden; b.v. door periodieke (eventueel verplichte) vacantie-leergangen;
- d. het verspreiden der wetenschap onder het min of meer deskundige publiek, in boeken, tijdschriftartikelen, voordrachten, enz. (waarbij wij niet denken aan de z.g. volksuniversiteiten).

Bij het bovenstaande is, meer dan thans geschiedt, *contact noodig met de mannen der practijk*, opdat de beoefenaren der wetenschap te weten kunnen komen, wat deze van de weten-

schap verwachten. Het wordt hun daardoor mogelijk bij de beoefening der wetenschap — zonder dat het voor hen de allesbeheerschende maatstaf mag wezen — met bepaalde wenschen uit de practijk rekening te houden.

Voor de methoden van het hooger onderwijs verdient de eigen werkzaamheid der studenten zelf, bijzondere aandacht. De daarvoor reeds bestaande privatissima, pleitgezelschappen, enz. in de faculteiten der geesteswetenschappen dienen zooveel mogelijk te worden aangevuld met practica, ontleend aan het voorbeeld der natuurwetenschappelijke faculteiten. *Dergelijke practica*, in den vorm van universitaire instituten of seminaria, eenigermate overeenkomend met natuurwetenschappelijke laboratoria, geven gelegenheid tot practische toepassing der onderwezen theorie en kunnen er mede voor zorgen, dat de studenten reeds tijdens hun studie kennis maken met hun toekomstigen werkkring. Wij wezen in dit verband reeds op de beteekenis van paedagogische practica (lieft in verbinding met model-scholen) voor a.s. docenten, die een universitaire opleiding ontvangen.

Een uitbreiding der eigen werkzaamheid van studenten in bovengenoemden zin — met het gewenschte persoonlijke contact tusschen docenten en studenten — gepaard gaande met de oprichting van instituten, zal de behoefte doen gevoelen, meer lectoren, assistenten en dergelijke medewerkers van hoogleeraren aan te stellen. Daarmee is niet gezegd, dat wij de opleiding tot hoogleeraar aan de universiteit zelf (de z.g. academische carrière) willen bevorderen. Het is juist voor den aanstaanden hoogleeraar in den regel van groot belang, dat hij in het volle maatschappelijke leven heeft gestaan.

De methoden en examenregelingen van het hooger onderwijs moeten zoodanig zijn, dat de

afgestudeerden niet op te ouden leeftijd in de maatschappij komen.

De universiteiten en hoogeschole kunnen hun taak ten bate van de gemeenschap eerst ten volle vervullen, als zij zelf universitaire gemeenschappen vormen van alle docenten en studenten. De solidariteit der studenten kan blijken uit een gemeenschappelijke behartiging van studiebelangen in de „faculteitsverenigingen”, de verzorging van studentenmaatijden, gezamenlijke sportbeoefening, enz. Dit geheel moet niet zóó worden verstaan, dat de historisch gegroeide en ten deele op verschil in godsdienstige overtuiging berustende verscheidenheid van corpora en studentenverenigingen zou moeten worden opgelost in een uniformen studentenbond. Eenheid is niet gelijk aan eenvormigheid. Het onderling contact van studenten uit de verschillende verenigingen dient echter te worden bevorderd ten bate van de universitaire en de geheele Nederlandsche gemeenschap.

De universitaire gemeenschap dient ook de hoogleraren en andere docenten te omvatten. Hierbij gaat de taak van universiteit of hoogeschool het onderwijs te boven en stijgt ze tot een universele opvoeding. Naast de reeds bestaande leiding van studieclubs, sociale studiekringen, enz., waar blijkens de ervaring studenten en docenten elkaar reeds weten te vinden, zou hierbij kunnen worden gedacht aan de verzorging der gezondheid bij de studenten. Het lijkt een meer dan paradoxalen toestand, dat aan een universiteit met een staf van voortreffelijke medische geleerden, de gezondheid der studenten zelf geheel buiten beschouwing blijft.

Tenslotte kan de universitaire gemeenschap van docenten en studenten worden bevorderd door het houden van *gezamenlijke congressen, zomerkampen e.d.* Wij denken aan de tot voor kort

gehouden Volkseenheid-conferenties en vooral ook aan het zomerkamp, dat op initiatief van eenige Groninger hoogleraren en studenten in den zomer van 1940 te Ter Apel werd gehouden. Om het euvel van het toenemend aantal spoorstudenten — een storende factor in de vorming der universitaire gemeenschap — tegen te gaan, kan het scheppen van goedkoope woongelegenheden voor studenten (studentenhuizen) worden aangemoedigd.

Omtrent de toelating tot academische studie spreken wij den wensch uit, dat de eischen daarvoor op waarlijk academisch peil berekend zijn. Dit beteekent ten deele strengere, ten deele ook andere, meer op geschiktheid voor zelfstandige studie gerichte eischen. Daarbij dienen de universiteiten en hoogeschole zich mede verantwoordelijk te voelen voor de richtingkeuze der studenten.

Wij geven in overweging den invloed der academische docenten bij eindexamens der middelbare schole, voorzoover zij universitaire studierechten geven (de afdeelingen B—E van het algemeen lyceum), uit te breiden. Waarschijnlijk is het ook wenschelijk tot een beperking van studierechten te komen door te bepalen dat voor de studie in bepaalde faculteiten goede examen cijfers voor een aantal vakken noodig zijn.

De werkzaamheid der universiteiten of hoogeschole moet doortrokken zijn van den Nederlandschen geest. Wij willen daarmee niet ontkennen, dat de beoefening der wetenschappen algemeen-menschelijke, buiten de landsgrenzen uitgaande, aspecten heeft, welke juist ten bate van het Nederlandsche volk niet mogen worden verwaarloosd. Maar èn in de keuze der gebieden

èn in de methoden van onderwijs en onderzoek dient op de Nederlanden, benevens op de Nederlandsche koloniën, een bijzonderen nadruk te liggen.

Het is van groot belang, dat de academische stand, bestaande uit de aan universiteit of hogeschool afgestudeerden, geen academische kaste wordt, die zich van het volksgeheel afsluit. Dit besef moet de studeerenden worden bijgebracht, opdat zij zich daar later naar kunnen gedragen. De eerste plicht, die de student ten aanzien van de Nederlandsche gemeenschap heeft, is studeren. Hard werken, met toewijding voor de studie, is ook voor de karaktervorming zeer gunstig. Maatschappelijk beschouwd, blijft het echter noodzakelijk, dat de studenten met andere jonge Nederlanders in aanraking komen. Wij wijzen in dit verband op de kampen van de N.C.S.V. voor jonge arbeiders en studenten. Eveneens op het voortreffelijk werk der Volkshoogescholen (Bakkeveen en Diependaal), die door hun boerenarbeiders-studentenkampen reeds vele studenten een weg hebben gewezen, die voor hun gemeenschapszin een beslissende beteekenis heeft gekregen.